

RELAȚIILE DINTRE ORĂȘENI ȘI MÂNĂSTIREA CÂMPULUNG ÎN A DOUA JUMĂTATE A SEC. AL XVII-LEA

ȘTEFAN TRÂMBACIU

Orașul Câmpulung este confirmat, în multe din Hrisoavele de scutire acordate locuitorilor săi, ca cel mai vechi oraș medieval din Țara Românească.¹ Așezat în zona subcarpatică, la întretăierea unor vechi drumuri comerciale, el a cunoscut o evoluție deosebită, avându-și originea, ca majoritatea orașelor medievale românești, într-o așezare sătească, din care a evoluat în târg permanent² și apoi în oraș. El s-a format și s-a dezvoltat în cadrul unei obști sătești foarte bine organizată care, de altfel, a și influențat dezvoltarea orașului și a locuitorilor săi.³

Hrisoavele acordate mănăstirii Câmpulung menționează și ele că mănăstirea a fost zidită în anul 1292.⁴ Aceiași dată o întâlnim și în Letopisețul Țării Românești⁵, unde i se atribuie unui Negru Voievod zidirea unei biserici la Câmpulung.⁶ Mănăstirea a cunoscut, în evoluția ei, mai multe etape. Prima, cuprinsă de la zidire și până în anul 1628, când din cauza unui cutremur s-a dărâmat. Ea a fost biserică de mir, dar și reședință voievodală între anii 1330-1360, unde au fost înmormântați atât Basarab I cât și fiul său Nicolae Alexandru Basarab⁷ care de altfel a domnit integral în Câmpulung.

A doua etapă este cuprinsă între anii 1636 - când a fost rezidită de voievodul Matei Basarab - și până în anul 1827, an în care s-a prăbușit din nou. Ea a fost transformată în mănăstire în anul 1644 de către același voievod.⁸

A treia etapă este cuprinsă între 30 octombrie 1832 (când s-a sfințit) și până după al doilea război mondial.⁹ A patra etapă începe în anul 1977, și până în prezent, când funcționează tot ca mănăstire de călugări.

Orășenii câmpulungeni dețineau, în cadrul obștii de moșneni, proprietăți individuale, ereditare, stăpâniri și folosințe comune dar și stăpâniri teoretice nefixate în teren.¹⁰ Ca în toate obștile, și în cea câmpulungeană, stăpânirea ereditară era formată din stăpânirea în devălmășie compusă din păduri, pășuni, pământul necultivat, apele, munții, dar, cu timpul, în cadrul ei a apărut și o stăpânire individuală formată pe baza unui principiu de muncă și care cuprindea: casa împreună cu curtea, curăturile, țarina, viile, culturile de pomi, grădinile de zarzavat, iazurile și morile dacă nu erau proprietatea obștii, apa folosită la fierăstraie, pive și dârste. Mai exista și o formă de proprietate nedeterminată prin hotare în interiorul obștii, care se "alegea" cu prilejul ieșirii din devălmășie, în perioada de destrămare a obștii.

Dezagregarea obștii s-a accentuat prin împresurarea unor terenuri din vatra orașului, de către orășeni, pe care, apoi, și-au construit case formând gospodării bine închegate. Apoi orășenii și-au întărit stăpânirea individuală care a devenit

ereditară, și care a desăvârșit destrămarea obștii orășenilor câmpulungeni. În același timp și mănăstirea Câmpulung a contribuit la intensificarea procesului de destrămare a obștii prin însușirea, sub diverse forme, a unor astfel de proprietăți ale orășenilor câmpulungeni.

Aceste însușiri de terenuri s-au făcut în tot secolul al XVII-lea, dar în mod deosebit după anul 1644, când biserica de mir a fost transformată în mănăstire obștejite.¹¹

Relațiile dintre orășenii câmpulungeni și mănăstirea Câmpulung au fost influențate de tendința mănăstirii de a-și mări domeniul mănăstiresc, pe de o parte, iar pe de altă parte de nevoia orășenilor de a vinde din terenuri pentru a putea să trăiască.

A doua jumătate a sec. al XVII-lea s-a caracterizat prin intensificarea presiunilor, din partea mănăstirii, asupra orășenilor pentru a cumpăra proprietăți individuale în oraș și la marginea lui.

Astfel, într-un document datat la 24 februarie 1653 se menționa că feciorii lui Gherghie, județul din Câmpulung¹² și anume "...Badea i Tudoran i Gherghie dimpreună cu muma noastră... am făcut zapis, ca să fie stătător, de bună credință întru sfânta mănăstire ot Dolgopol¹³... la mâna părintelui Dionisie egumenul de am vândut... toată ocina noastră care am avut lângă zidul mănăstirii și cu locul de casă și cu grădina, de peste tot"¹⁴. Un Manta vinde și el mănăstirii Câmpulung, la 18 iulie 1654, un vad de moară lângă iazul mănăstirii. egumenului Varlaam" ca să fie mănăstirii acest vad moșie ohabică în veac"¹⁵. La 24 august 1668, mănăstirea cumpără de la Iana "o roată de moară în râul Câmpulungului, în oraș, drept bani gata unghi 100"¹⁶, iar de la Vlaicu o altă roată de moară "tot într-acest vad drept bani gata unghi 100"¹⁷.

Mănăstirea cumpără și o moară, de la Vlaicu Băciulescu și Iane Grecul-orășeni câmpulungeni - la 24 mai 1671.¹⁸ Moara era aducătoare de mari venituri, pentru că la ea măcinau și orășenii. Pentru a valorifica mai bine această moară călugării, în frunte cu egumenul Vasile, cumpără, tot la 24 mai 1671, de la Mihail, feciorul lui Stanciu Topăilă "...stânjeni unu și jumătate în largu drept bani gata ughi 2 și jumătate"¹⁹. Drumul de acces spre moară era îngust și din această cauză mănăstirea face presiuni și cumpără de la orășenii vecini cu acest drum de acces terenuri pentru lărgirea lui. Astfel, tot la 24 mai 1671, cumpără de la "Deadiul", "am vândut din moșia mea, care iaste alături"²⁰, și chiar de la Vlaicu, fostul proprietar al morii "...am dat și eu de la mine, din moșia mea, care iaste alături cu Deadiul din sus, precum s-au pus pietrele de am lărgit calea morii să poată umbla oamenii la moară cu carale"²¹.

La 26 noiembrie 1675 Manta logofătul, împreună cu frații săi, Iane și Ghiorma, vând mănăstirii "...partea noastră de moșie din Câmpulung cu jumătate de pivniță, care este denaintea porții prăvăliilor mănăstirii despre Țigănie, și den sus și den jos și împrejurul pimniții, cât se va alege partea noastră, drept bani gata ughi 40"²². Un alt act de vânzare este încheiat la 5 martie 1682 și prin care Gherasim - orășean câmpulungean - vinde mănăstirii" partea mea de locul casii... drept bani gata lei 6"²³.

La 3 ianuarie 1678, Gherghina, împreună cu "fameia mea Stanca", vinde mănăstirii "un loc den jos de oraș, peste râu, care se începe din livadea, ce au cumpărat mănăstirea de la Târsești în jos, între obrejie și între locu lui Pană Buică,

însă de lung până în Rovină și în lat stânjeni 53”²⁴. Rezultă că mănăstirea a mai cumpărat în această zonă și alte terenuri de la orășenii câmpulungeni.

Urmează o perioadă foarte importantă în istoria orașului, caracterizată prin lipsuri deosebit de mari datorate unor războaie și a unor ani de secetă care au influențat relațiile dintre orășeni și mănăstire. Situația economică grea i-a determinat pe orășeni să vândă din ce în ce mai multe terenuri și proprietăți individuale. La 13 martie 1690 Anastasia “cu feciorii ei popa Arsene, Necula și Dumitru” vând mănăstirii “moșia și cu casa și cu tot pometul... care este de naintea besericii lui Stoian. Și o am vândut drept bani gata taleri 36 și vin vedre 48”²⁵. La 3 martie 1691, popa Miriță “și cu feciorii Neacșu și Iane, vând mănăstirii Câmpulung “un loc al meu de peste râu, din lunca Măguricii, în lat stânjeni 31 și în lung stânjeni 101, drept bani gata 340.”²⁶. Și “am luat acești bani toți deplin în mâna mea, la vreme de nevoie și foamete”²⁷. Tot la 3 martie 1691 mănăstirea cumpără de la Neacșu diaconeasa “un loc al nostru de peste râu, den lunca Măguricii, în lat stânjeni 81 și în lung stânjeni 92, drept bani gata ughi 4 costande”²⁸, iar de la Stanca “un loc de peste râu, din lunca Măguricii, în lat stânjeni 28 și în lung stânjeni 102, drept bani gata 308”. Se specifică, în continuare, ca acești bani i-a luat “la vreme de nevoie și de foamete”²⁹. Această luncă s-a bucurat de o atenție deosebită din partea mănăstirii și de aceea ea a continuat să cumpere loturi din ce în ce mai multe. Tot la 3 martie 1691, Gherghina măcelarul, vinde mănăstirii un loc de zestre, din lunca Măguricii, “în lat stânjeni 30, și în lung stânjeni 92, drept bani gata 330”³⁰. La 4 martie 1691, mănăstirea cumpără de la Vităn “un loc de peste râu, în lunca Măguricii, însă stânjeni 20 în lat și în lung stânjeni 100, drept bani 222”³¹, iar popa Iane vinde lui Ioan ieromonahul, egumenul de la mănăstirea Câmpulung “un loc de peste râu, din lunca Măguricii, în lat stânjeni 33, și în lung stânjeni 105, care loc este pre obrejie, despre drum... drept bani gata 360. Și am luat acești bani toți deplin în mâna mea la vreme de nevoie și de foamete”³². Urmează mai multe acte de vânzare a unor terenuri în lunca Măguricii sau lângă mănăstire. Astfel, la 5 martie 1691, Neacșa a lui Staico Tărsă împreună cu feciorul sau Toader “din orașu din Câmpulung i-am vândut un loc al nostru de peste râu, din lunca Măguricii, însă stânjeni în lat 68, și în lung stânjeni 334, drept bani gata 750, în vreme de nevoie și foamete”³³.

Stanca, Neacșa și Anghelina vând și ele “un loc al nostru de peste râu, din lunca Măguricii, pre lângă Valea Furnicii, însă în lat gata 275, *la vreme de nevoie și foamete*”³⁴, iar Sima cu sora sa Maria au vândut și ele un loc “care au fost de la părinții noștri, care loc este alături pre lângă curtea mănăstirii cea despre clopotniță... drept lei 4”³⁵. Un Gherasim monahul împreună cu fetele Maria, Creață Stanca și Ioana” din orașul Câmpulung, “am vândut partea mea de locul casei, care să hotărâște den sus cu cumnata mea Păuna, însă în lat stânjeni 9 și în lung stânjeni 33, drept bani gata lei 6”³⁶.

Vânzările vor continua în toată luna martie 1691. Astfel, Șalomia împreună cu Nedelea Zbârcioaia “i-am vândut un loc al nostru de peste râu, pe dinsus de Măgurice, în lung stânjeni 28, și în lat stânjeni 20, drept bani gata ughi 1”³⁷. La fel Neacșa, împreună cu copii Toader, Dumitra și Neacșa au vândut și “un loc al nostru de peste râu, în lunca Măguricii, la sălcile de-a rândul, în lat stânjeni 95 și în lung stânjeni 113, drept lei 5 și jumătate”³⁸.

Sărăcia și criza alimentară prin care treceau orășenii se poate deduce și din prețurile foarte mici cu care vindeau aceste locuri. La 17 martie 1691, Dumitra,

împreună cu fetele Dragna, Gherghina și Maria, vând "un loc de peste râu, care este după Măgurice și vine pe supt ocașă, în lung stânjani 100, și în lat 13, drept bani gata 166"³⁹.

La 18 martie 1691 Mihăilă Topăilă vinde și el mănăstirii Câmpulung "două locuri de peste râu, în lunca Măguricii. Și un loc este în lung stânjani 100, și în lat stânjani 30, iar alt loc este în lung, stânjani 100 și în lat stânjani 13, drept bani gata ughi 2, costande 7, bani 3"⁴⁰, iar la 27 aprilie 1691, popa Ghiorman, împreună cu fiul său Radu, vând mănăstirii Câmpulung "un loc al nostru de peste râu din lunca Măguricii, în lat stânjani 10 pol, și în lung stânjani 92, drept bani gata 133"⁴¹. La 25 iunie 1691, se încheie un act de vânzare între orășenii Radu și Dumitru și mănăstirea Câmpulung pentru "un loc de casă lângă mănăstire, drept bani gata lei 6"⁴².

Toate aceste proprietăți cumpărate de mănăstirea Câmpulung sunt "întărite" de voievodul Constantin Brâncoveanu printr-un act emis la 14 ianuarie 1692. După anul 1692 ritmul și numărul actelor de vânzare scade, dovadă că orașul și-a revenit din punct de vedere economic și orășenii o duceau mai bine. S-au mai încheiat încă două acte de vânzare, la 17 mai 1692 prin care Scarlat vinde mănăstirii "un loc de peste râu, care este după Măgurice, drept bani gata 133"⁴³, și la 12 septembrie 1696, prin care Pătru vinde "locul care am avut dinaintea casii sfintii sale din Câmpulung, drept bani gata lei 9 pol"⁴⁴. Dar mănăstirea nu s-a rezumat numai la cumpărarea unor locuri din proprietatea orășenilor câmpulungeni. Ea a folosit și sistemul de abuzuri și cotropiri a unor terenuri. Prin poruncă domnească la 8 mai 1654, s-a constituit o comisie, formată din 6 boieri, care trebuia să ancheteze dacă dârsta construită de mănăstire pe iazul lui Manta "iaște locul mănăstirii și moșia, au nu iaște"⁴⁵. Din ancheta efectuată de comisie rezultă, la 21 iunie 1654, că aceasta, împreună cu "mulți oameni bătrâni den oraș", au adevărit că "acel iaz este al lui Mantei, feciorul lui Pană, și au avut și moară Pană, tatul Mantei pre acel iaz cumpărată de la alți oameni bătrâni orășeni mai nainte vreme"⁴⁶.

În a doua jumătate a sec. al XVII-lea domeniul mănăstiresc s-a mărit și prin sistemul daniilor făcute de către orășeni. La 10 ianuarie 1675, monahul Varlaam, la moartea sa, lasă mănăstirii Câmpulung "din moșia ce am avut aici în oraș, care este naintea porții mănăstirii, despre țigănie, a patra parte din locul pimniții partea mea"⁴⁷ iar diferența, de trei părți, care a rămas fiilor lui va fi și ia vândută la 26 noiembrie 1675 mănăstirii "drept bani gata ughi 40"⁴⁸. În anul 1682, la 1 aprilie, Mihail monahul face și el o danie mănăstirii "toată moșia noastră"⁴⁹. Și tot donație face și Vlaicu Bădițoiu, la 12 iunie 1686, când dăruiește mănăstirii "partea... de pivnița cea bătrână, însă a treia parte din jumătate de pivniță... ca să ne fie nouă pomană la sfânta mănăstire"⁵⁰.

O altă donație este făcută la 17 noiembrie 1687 de către Ioan și Dima care au dăruit mănăstirii "partea noastră de pivnița cea bătrână însă a treia parte din jumătatea de pivniță"⁵¹, iar la 13 martie 1681 Ștefan și fratele său Ion pârcașul, neavând copii, au închinat o casă rămasă de la părinți "...ca să fie pomană părinților noștri și noastră și cine se va trage dintre noi"⁵². Într-un document prin care Dima vinde lui Dumitru Rumânescu "o casă cu pivniță și cu toată moșia, cât are împrejurul casii" se menționează că această casă a fost "zălogită... la sfânta mănăstire din Câmpulung drept ughi 60"⁵³ fiind obligat, înainte de vânzare, să achite banii datorăți mănăstirii.

În concluzie, putem afirma că toate documentele cercetate și prezentate mai sus oglindesc procesul destrămării obștii orășenilor câmpulungeni, proces care

s-a accentuat în a doua jumătate a sec. al XVII-lea. Observăm, de asemenea, că un beneficiar important al destrămării obștii a fost mănăstirea Câmpulung care se mai bucura și de multe acte de scutiri acordate de voievodul Matei Basarab și reînnoite de aproape toți domnitorii Țării Românești.

NOTE

¹ Sunt șase mărturii scrise, este adevărat mai târziu, care menționează că primul privilegiu acordat orașului Câmpulung datează din anul 1215. Primul emis de Matei Basarab la 10 aprilie 1647, al doilea, păstrat în copie în Ocolnica cu vechile privilegii ale orașului Câmpulung, emis de Duca Vodă la 25 decembrie 1674, precum și pe două monumente votive din oraș ridicate în anii 1674 și 1790, și pe cele două pisanii de la biserica mănăstirii din Câmpulung. Vezi și Ștefan Trâmbaciu, *Câmpulungul medieval în 50 de documente. 1360-1800*, Ed. Semne, București, 1998, și Ștefan Trâmbaciu, Gheorghe Pârnuță Pânza (Ocolnica) cu vechile privilegii ale orașului Câmpulung Muscel. 1215-1747, Ed. Cultura, Pitești, 1997.

² Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate* p. 81.

³ Ștefan Trâmbaciu, *Istoricul obștii câmpulungenilor musceleni în evul mediu și prima jumătate a sec. al XIX-lea*. Ed. Semne. București, 1997.

⁴ Arhivele Naționale București (citat în continuare A.N.B.) fond. Suluri 6. Anul 1292 este menționat de șase ori în *Pânza (Ocolnica)* cu vechile privilegii ale orașului Câmpulung (doc. nr. 6, 9, 12, 17, 19 și 22). Vezi și Ștefan Trâmbaciu, Gheorghe Pârnuță, op. cit. pag. 16.

⁵ Virgil Cândea, *Letopisetul Țării Românești (1292-1664)*, în versiunea arabă a lui Macarie Zain, în Studii, 23, nr. 4/1970, Ed. Academiei României p. 673-692.

⁶ *Idem*.

⁷ Pavel Chiaia, *Despre biserica domnească din Curtea de Argeș și confesiunea primilor voievozi ai Țării Românești*, în, *Păstorul Ortodox*, seria nouă, anul IV, 1998, p. 27 și 28.

⁸ A.N.B. ms. 204, p. 76-80; Documente Istorice, MCDXLIII/3, copie, I. Răuțescu, *Câmpulung-Muscel. Monografie istorică*. Câmpulung, 1943, p. 77-80.

⁹ I. Răuțescu, op. cit. p. 70.

¹⁰ Ștefan Trâmbaciu, *Istoricul obștii câmpulungenilor musceleni în evul mediu în prima jumătate a sec. al XIX-lea*. București, Ed. Semne, 1997, p. 33.

¹¹ A.N.B., ms. 204, p. 76-80, Documente Istorice, MCDXLIII/3, copie, I. Răuțescu op. cit., p. 70.

¹² Județ al orașului în anii 1639 și 1646.

¹³ Denumirea orașului Câmpulung în limba slavonă.

¹⁴ A.N.B. fond. Mrea Câmpulung, LIII/6, original, ms. 204, f. 434-435.

¹⁵ A.N.B. Mrea Câmpulung, LI/4, original, ms. 204, f. 427, Documente Istorice, MCDXLIII/210, copie

¹⁶ A.N.B., Mrea Câmpulung, LI/6, orig. ms. 204. f. 428-428v.

¹⁷ *Idem*

¹⁸ A.N.B. Documente Istorice, MCDXLIII/223, Mrea Câmpulung, LIII/9, orig.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/1 I, orig. ms. 709, f. 576.

²³ A.N.B. ms. 204, f. 438.

²⁴ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/15, original.

- ²⁵ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/17, ms. 204, f. 440, Documente Istorice MCDXLIII/230 c.
- ²⁶ A.N.B. Mrea Câmpulung, ms. 204, f. 33-34.
- ²⁷ Ibidem
- ²⁸ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/2, orig., ms. 204, f. 43v.
- ²⁹ A.N.B. Mrea Câmpulung, ms. 204, f. 44 v.
- ³⁰ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/20, original.
- ³¹ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/6, ms. 204, f. 45.
- ³² A.N.B. Mrea Câmpulung, III/3, orig. ms. 204, f. 44.
- ³³ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/8, original, ms. 204, f. 45 v.
- ³⁴ A.N.B. Mrea Câmpulung, ms. 204, f. 45-45v.
- ³⁵ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/18, original, ms. 204, f. 440.
- ³⁶ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/19, original, ms. 204, f. 440v.
- ³⁷ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/9, original, ms. 204, f. 46.
- ³⁸ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/10, original, ms. 204, f. 46v.
- ³⁹ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/11, original, ms. 204, f. 47.
- ⁴⁰ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/12, original, ms. 204, f. 47.
- ⁴¹ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/23, original, ms. 204, f. 47v.
- ⁴² A.N.B. Mrea Câmpulung, III/21, original, ms. 204, f. 41.
- ⁴³ A.N.B. Mrea Câmpulung, III/15, original, ms. 204, f. 49.
- ⁴⁴ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/10, original, ms. 204, f. 437v.
- ⁴⁵ A.N.B. Mrea Câmpulung, LX/1, original, ms. 204, f. 425v.
- ⁴⁶ A.N.B. Mrea Câmpulung, LI/2, original, ms. 204, f. 425.
- ⁴⁷ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/10, original, ms. 204, f. 437v.
- ⁴⁸ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/11, original, ms. 204, f. 437-437v.
- ⁴⁹ A.N.B. Mrea Câmpulung, ms. 204, f. 132v.
- ⁵⁰ A.N.B. Mrea Câmpulung, LII/14, original, ms. 204, f. 439.
- ⁵¹ A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/16, original.
- ⁵² A.N.B. Mrea Câmpulung, LIII/12, original.
- ⁵³ A.N.B. Mrea Câmpulung, LXIII/7, original.